

підвищенню ефективності механізму забезпечення фінансовими ресурсами сталого розвитку переробних підприємств АПК, зумовлює деформацію структури та якості активів підприємств у бік сфери обігу й не створює матеріальних ресурсів, що скорочує обсяги виробництва та потенціал розвитку.

Незрозумілим також є, наскільки реально поліпшується стан фінансового забезпечення переробного підприємства при зростанні ринкової вартості, адже підвищення цін на акції не веде до зміцнення його фінансового потенціалу. Якщо останній збільшується на основі додаткової емісії акцій чи залучення позикового капіталу, це відчутно впливає на можливість використання таких джерел, але сам по собі він ресурсів не дає. Тому рівень капіталізації варто розглядати як один із важливіших оціночних показників діяльності, що використовується в загальній системі фі-

нансових коефіцієнтів. Про наслідки реалізації основної мети моделі, орієнтованої на вартість, попереджують науковці В.М. Федосов, В.М. Опарін, С.В. Львовичкін: «потенційно можливим серед них (наслідків) є відхилення на певному етапі ринкових цін на акції від фінансових реалій, тобто формування тих самих «мільних бульбашок», які, врешті-решт, лопаються. Отже, саме в меті управління фінансами корпорацій, що нині є домінуючою формою організації бізнесу, закладено не що інше як продукування криз»¹.

В умовах ринкових перетворень постає необхідність у переосмисленні й уточненні методичного інструментарію та цілісності системи показників оцінки фінансового забезпечення переробних підприємств з урахуванням нових бізнес-моделей, які б характеризували реальний фінансовий потенціал підприємств АПК.

Досліджено вартісні чинники фінансового забезпечення переробних підприємств АПК, проаналізовано усталені моделі ресурсного підходу до фінансового забезпечення та новітні теорії, що впливають на структуру активів і є базовими щодо управління фінансовими потоками переробних підприємств АПК.

Исследованы стоимостные факторы финансового обеспечения перерабатывающих предприятий АПК, проанализированы модели ресурсного подхода к финансовому обеспечению и новейшие теории воздействия на структуру активов как базовые относительно управления финансовыми потоками перерабатывающих предприятий АПК.

An article studies cost factors of financial support of agricultural processing plants, the default resource model approach to financial support is considered and the latest theories that affect the structure of assets that are fundamental to the management of financial flows of agricultural processing enterprises are studied

*

**І.Ф. ЯСІНОВСЬКА, кандидат економічних наук
Львівська державна фінансова академія**

Фінансова стійкість сільськогосподарських підприємств Львівщини

Продовольча безпека є невід'ємною частиною економічної безпеки країни та важливою умовою її незалежності. Вона залежить від економічної ситуації в країні, забезпечення сільського господарства матеріально-технічними і трудовими ресурсами, економічної стабільності агропромислового комплексу, рівня платоспроможності населення.

Продовольча система України – це економічне формування, що складається з окремих частин, які зв'язані між собою й кожна з яких виконує свої специфічні функції, спрямовані на забезпечення населення високоякісними продуктами харчування за доступними цінами.

Глобалізація продовольчої проблеми у світі визначає стратегічні цілі провідних

¹ Федосов В.М. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку / В.М.Федосов, В.М.Опарін, С.В.Львовичкін // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С.3-22.

держав. Вони полягають у нарощуванні виробництва продовольчих ресурсів і забезпеченні відповідного місця на ринку продовольства¹. Тому особливе місце у будь-якій державі належить аграрному сектору економіки.

Сільське господарство займається виробництвом продуктів харчування, що є основою життєдіяльності людей та відтворення робочої сили, постачає сировину для виробництва багатьох видів непродовольчих споживчих товарів. Рівень розвитку галузі значною мірою визначає ступінь економічної безпеки країни, в тому числі її продовольчої безпеки. Водночас, належне забезпечення населення країни продовольством у необхідній кількості й відповідної якості неможливе без діяльності фінансово стійких, високорентабельних сільськогосподарських підприємств.

Вагомий внесок у розвиток методологічних засад діагностики фінансового стану підприємств загалом та їх фінансової стійкості зокрема, зробили такі науковці, як М.Д. Білик, І.М. Бланк, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, А.М. Поддєрьогін, М.Г. Чумаченко та багато інших. Однак, незважаючи на те, що методологічні засади досить ґрунтовно розроблено, недостатньою мірою аналізується сучасний фінансовий стан підприємств, зокрема у сфері сільського господарства.

Мета статті – дослідити фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств Львівської області в сучасних умовах та на основі здійсненого аналізу окреслити основні напрями поліпшення їх фінансової стійкості.

Упродовж багатьох років сільськогосподарська галузь розвивалася стабільними темпами й забезпечувала населення продуктами власного виробництва, а промисловість – сировиною. Виробники сільськогосподарської продукції, які мали гарантований ринок реалізації продукції та добру мотивацію до праці, вели рентабельне виробництво. Цьому сприяли цінові пропорції на промислову й сільськогосподарську продукцію. У сільськогосподарське виробництво впроваджу-

вали науково обґрунтовані прогресивні технології, вдосконалювали матеріально-технічну та кормову бази, поліпшували генфонд.

Починаючи з 1991 року галузь почала занепадати, знижується ефективність використання земельних угідь. Показники продуктивності у рослинництві й тваринництві залишаються доволі низькими.

З 2004 року намітилися позитивні тенденції у розвитку сільськогосподарських підприємств, частка яких у виробництві продукції сільського господарства Львівщини зросла з 7,8 % у 2003 році до 24,0 % – у 2009-му.

Водночас переважну частину продукції сільського господарства останніми роками виробляли саме господарства населення, які виявилися більш стійкими в умовах переходу до ринкових відносин і відчутно впливають на кон'юнктуру ринку. Проте дрібні господарства можуть тільки тимчасово забезпечити населення продукцією сільського господарства, а задовольняти його потреби під силу середнім і великим підприємствам, виробництво яких базується на інших організаційно-технічних та технологічних засадах. Більшість виробленої продукції в господарствах населення використовується для власного споживання.

Важкий фінансово-економічний стан сільськогосподарських підприємств не дає їм змогу в необхідному обсязі оновляти й поповнювати технічні ресурси, які є основою виробництва.

Цілком зрозуміло, що для забезпечення продовольчої безпеки населення країни необхідні успішно працюючі сільськогосподарські підприємства, які мають стійкий фінансовий стан. Під фінансовою стійкістю розуміємо здатність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігаючи свою здатність до самозабезпечення в межах допустимого рівня ризику.

Фінансова стійкість підприємства забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі його фінансових засобів. Вона показує рівень ризику діяльності підприємства та його залежність від зовнішніх джерел фінансування, характеризується системою абсолютних і відносних показни-

¹ Бойко В.І. Про гарантування продовольчої безпеки України / В.І. Бойко // Економіка АПК. – 2006. – №1. – С. 60-67.

ків. Ті з них, що визначають рівень забезпеченості оборотних активів підприємства джерелами їх формування, є абсолютними загальними показниками його фінансової стійкості.

З метою характеристики джерел формування запасів підприємства використовують такі показники: наявність власних оборотних коштів; наявність власного оборотного капіталу, довгострокових і короткострокових кредитів та позик формування запасів.

Оцінити інший аспект фінансової стійкості можна, з'ясувавши, наскільки підприємство забезпечене джерелами формування запасів, за допомогою показників: надлишок або нестача власних оборотних коштів для формування запасів (C_1); надлишок або нестача власних і довгострокових джерел формування запасів (C_2); надлишок або нестача загальної суми основних джерел формування запасів (C_3).

В ході подальшого аналізу фінансового стану підприємства з використанням перелічених вище показників виділяють чотири типи фінансової стійкості:

1. Абсолютна фінансова стійкість підприємства ($C_1, C_2, C_3 > 0$). Підприємство не залежить від зовнішніх джерел фінансування, тобто усі його запаси покриваються за рахунок власних коштів.

2. Нормальна фінансова стійкість підприємства ($C_1 < 0$; $C_2, C_3 > 0$). Для покриття запасів використовуються як власні кошти підприємства, так і довгострокові позики. Платоспроможність підприємства у даному випадку гарантована.

3. Нестійке фінансове становище або передкризовий фінансовий стан підприємства ($C_1, C_2 < 0$; $C_3 > 0$). Платоспроможність його порушена, для покриття запасів використовуються власні кошти, довгострокові та короткострокові позики.

4. Кризовий фінансовий стан підприємства ($C_1, C_2, C_3 < 0$). Воно на межі банкрутства, не вистачає джерел фінансування його запасів.

Застосувавши вищеописану методику, розрахуємо абсолютні показники фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Львівщини (табл.1).

1. Динаміка абсолютних показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств*

Показник	2007	2008	2009	2009 до 2007, %
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	167,5	297,4	282,6	168,7
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів і позик для формування запасів	352,7	680,6	971,2	275,4
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	442,7	790,6	1171,2	264,8
Запаси	213,8	407,9	442,0	206,7
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	-46,3	-110,5	-159,4	-113,1
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	138,9	272,7	529,2	390,3
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів і позик для формування запасів	228,8	382,7	729,2	500,4
Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1 грн запасів, грн	1,07	0,94	1,65	0,58
Номер типу фінансової ситуації відповідно до класифікації	2	2	2	-

* Розрахунки здійснено на основі даних джерел¹

Здійснені у таблиці 1 розрахунки свідчать про нормальну фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств області протягом досліджуваного періоду. Надлишок джерел фінансування становив 1,65 грн на 1

грн запасів у 2009 році, що на 0,58 грн більше, як у 2007 році.

Проте міру захищеності інтересів кредиторів та інвесторів характеризують саме відносні показники фінансової стійкості підпри-

¹ Діяльність підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності: стат. зб. – Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – 74 с.; Фінанси Львівщини : стат. зб. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – 70 с.

емства. Відповідний аналіз здійснюється за допомогою обчислення й порівняння коефіцієнтів з їх нормативними значеннями, а також порівняння їх зміни у динаміці.

З метою оцінки фінансової стійкості підприємства використовуються показники:

коефіцієнт автономії (фінансової незалежності), який показує питому вагу власного капіталу у вартості майна підприємства;

коефіцієнт фінансової залежності, який показує міру залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування;

коефіцієнт концентрації позикового капіталу, що показує ступінь участі позикового капіталу у формуванні активів підприємства;

коефіцієнт фінансового ризику, який показує скільки позикового капіталу залучено підприємством на 1 грн власного капіталу;

коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу, що показує частку вартості основних засобів у валюті балансу;

коефіцієнт реальної вартості основних засобів і запасів у валюті балансу, що показує частку вартості основних засобів та запасів у валюті балансу;

коефіцієнт маневреності, який характеризує частку власного капіталу, що вкладена у найбільш мобільні активи;

коефіцієнт маневреності власного капіталу, що показує частку запасів у власному оборотному капіталі;

коефіцієнт фінансування, який характеризує частку діяльності підприємства, що фінансується за рахунок його власного капіталу;

коефіцієнт інвестування, що показує частку основних засобів підприємства, що фінансується за рахунок власного капіталу;

коефіцієнт фінансової стійкості I, що показує частку стабільних джерел фінансування у загальному обсязі;

коефіцієнт фінансової стійкості II, який характеризує частку поточних зобов'язань підприємства, яка може бути погашена за рахунок його власного капіталу.

Виходячи із наявної інформації, обчислимо відносні показники фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Львівської області протягом останніх років (табл. 2).

2. Відносні показники фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Львівської області*

Показник	2007	2008	2009	2009 до 2007, %
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	0,619	0,554	0,505	81,6
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,381	0,446	0,495	129,9
Коефіцієнт фінансової залежності	1,614	1,805	1,978	122,6
Коефіцієнт фінансового ризику	0,614	0,805	0,978	159,3
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу	0,424	0,358	0,350	82,5
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів і запасів у валюті балансу	0,534	0,481	0,464	86,9
Коефіцієнт фінансування	1,628	1,243	1,022	62,8
Коефіцієнт інвестування	1,460	1,548	1,442	98,8
Коефіцієнт фінансової стійкості I	0,718	0,717	0,708	98,7

* Розрахунки здійснено на основі даних джерел¹

Розраховані показники свідчать про те, що сільськогосподарські підприємства Львівщини поступово втрачають економічну незалежність і зростає їхня фінансова залежність від зовнішніх джерел фінансування. Так, упродовж періоду, що аналізується, коефіцієнт автономії зменшився на 18,4%, хо-

ча й залишається на рівні оптимального значення, проте знизилася можливість підприємств виконувати свої зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів.

Відповідно коефіцієнт концентрації позикового капіталу зріс з 0,381 у 2007 році до 0,495 у 2009-му. Значення коефіцієнта авто-

¹ Діяльність підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності: стат. зб. – Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – 74 с.; Фінанси Львівщини: стат. зб. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – 70 с.

номії свідчить, що у 2009 році в кожних 100 грн вкладених активів сільськогосподарських підприємств 50 грн становили власні кошти.

Правильність зробленого висновку підтверджує і зміна коефіцієнта фінансової залежності, який у 2009 році зріс проти 2007 року на 22,6%. Значення коефіцієнта реальної вартості основних засобів у валюті балансу вказує на задовільну структуру майна підприємств, оскільки є в межах норми. Впродовж досліджуваного періоду значення даного показника змінювалось у межах 0,424-0,350 (оптимальне значення 0,3-0,5). Зменшення значення коефіцієнта фінансування свідчить про зниження частки діяльності підприємств, що фінансується за рахунків власного капіталу.

У 2009 році понад 70% діяльності сільськогосподарських підприємств області фінансувалося за рахунок стабільних джерел, проте нині вони потроху зменшуються.

Таким чином, результати аналізу дають змогу зробити висновок про нормальну фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств Львівської області протягом досліджуваного періоду, на що вказують значення основних фінансових коефіцієнтів, які знаходяться в межах оптимальних значень. Водночас простежується стійка тенденція до погіршення зазначених показників, що повинно насторожувати. У цій ситуації підприємствам необхідно проводити заходи щодо посилення фінансової стійкості шляхом аналізу впливу різноманітних чинників на її зміну.

На фінансову стійкість підприємства впливають різноманітні чинники, які можна класифікувати за класифікаційними ознаками. Так, за місцем виникнення їх поділяють на зовнішні й внутрішні, за значимістю результату – основні та другорядні, за структурою – прості й складні, за часом дії – постійні та тимчасові.

Внутрішні чинники залежать від організації роботи самого підприємства, зовнішні – від рішень керівництва і колективу підприємства не залежать. Компетенція та про-

фесіоналізм спеціалістів підприємства, їхнє вміння враховувати зміни внутрішнього й зовнішнього середовища, злагодженість роботи колективу є також дуже важливим чинником його фінансової стійкості. Крім того, основними внутрішніми чинниками, які необхідно враховувати на рівні окремих підприємств є: склад і структура продукції, що випускається, й послуг, що надаються; виручка в неподільному зв'язку з витратами виробництва; потенційна можливість підприємства зайняти певну частку ринку; оптимальний склад і структура активів; структура та стан фінансових ресурсів; правильний вибір стратегії й тактики управління фінансовими ресурсами; галузева приналежність суб'єкта господарювання.

До зовнішніх чинників, які слід врахувати, відносять: вплив економічних і соціальних умов господарювання, зокрема рівень розвитку техніки й технології в галузі; платоспроможний попит населення; економічна політика, її стабільність та обґрунтованість; законодавчо-правова база господарської діяльності.

Основними чинниками, що спричиняють погіршення фінансової незалежності підприємств є зростання обсягів позикового капіталу в усіх формах у підприємстві, нарощування кредиторської заборгованості, зростання вартості банківських кредитів, наявність заставного капіталу тощо¹.

Водночас, недосконалість механізму кредитування, порушення паритетності цін на сільськогосподарську та промислову продукцію спричинило до суттєвого погіршення технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. А подальший розвиток сільського господарства можливий за умов зростання темпів й ефективності виробництва продукції галузі на основі інтенсифікації, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, реконструкції виробництва та його технічного переозброєння, інтенсивного використання виробничого потенціалу. Значною мірою рівень економічної ефективності виробництва продукції сільського господарства визначатиметься її якістю.

¹ Кузьмін О.Є. Нормативно-критеріальне забезпечення діагностики фінансового стану підприємства / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 105-114.

Нарощування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств поряд із удосконаленням розподільчих процесів у фінансовій системі сприятиме розвитку конкурентоспроможного сектору аграрної економіки та фінансовому оздоровленню підприємств даної галузі. Основою стабілізації

підприємств галузі сільського господарства є створення сприятливого економічного середовища для їх інвестиційного й інноваційного розвитку. Реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств.

Досліджено фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств Львівщини, зокрема тенденції та перспективи їхньої діяльності в сучасних умовах. Визначено основні напрями забезпечення фінансової стійкості підприємств, що працюють у галузі сільського господарства.

Исследована финансовая стабильность сельскохозяйственных предприятий Львовщины, в частности тенденции и перспективы их деятельности в современных условиях. Определены основные направления обеспечения финансовой стабильности предприятий, которые работают в отрасли сельского хозяйства.

The article studies financial stability of agricultural enterprises of Lviv region, in particular tendencies and development prospects of their activity in modern terms. Basic directions for financial support of stability of agricultural enterprises are considered.

*

Л.В. МЕЛЬЯНКОВА, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Удосконалення обліку натуральної оплати праці

Традиційність натуральної оплати праці в аграрному секторі безумовна, в минулому в колгоспах вона була основним видом оплати, хоча у загальній масі заробітку становила незначну частку. Фінансова скрута 90–х років минулого століття змусила частину сільгосппідприємств повернутися до натуральних розрахунків, але й стабілізація економічних відносин останніми роками не привела до повної відмови від натуральної оплати. Вона й сьогодні вигідна і працівнику, й підприємцю. Перший одержує необхідну йому продукцію за стабільними (часто нижче ринкових) цінами, а другий бачить у такому заході зменшення тиску на фінанси, скорочення грошових витрат на виплату заробітної плати, можливість додатково стимулювати трудову активність найманих працівників.

Суть проблеми чітка і зрозуміла: винагороду за працю можна видавати продукцією підприємства. Причому ця виплата має бути бажаною та звичною. Тобто продукція, одержана як оплата праці, має задовольняти одну або кілька потреб працюючих. У чому ж природа цих потреб і традицій? Необхідно

вказати, що багато сучасних видів оплати праці мають витоки в минулому, трансформувалися й адаптувалися до змін у системі господарювання. Закон України «Про оплату праці» (ст. 23) передбачає виплату заробітної плати в усіх підприємствах, незалежно від форм власності, у грошових знаках, що мають законний обіг на території України¹.

Крім того, як виняток, за бажанням працівників, колективним договором може передбачатися часткова виплата заробітної плати натурою у розмірі, що не перевищує 30% нарахованої в грошовій формі за місяць, за цінами, що не вище собівартості продукції. Чим зумовлюється така ситуація в умовах ринкових трудових відносин, крім традиції та бажання працівників?

По-перше, аграрний сектор – це галузь з уповільненим обігом коштів, оскільки період виробництва окремих видів продукції становить більше половини року. По-друге, основна маса продукції галузі прямо чи опо-

¹ Про оплату праці. – К., 1995. – № 108/95. – ВР. – 11 с. – (Нормативний документ Міністерства фінансів України. Закон).